

PEDAGOGIKA. PSIXOLOGIYA. METODIKA. PEDTEXNOLOGIYA

ESTETIKA –MA’NAVIY GO’ZALLIK MAKTABI

P.Abdimuratov – *pedagogika fanlari nomzodi, docent*

J.Asamatdinova – *assistent o’qituvchi*

Berdaq nomidagi Qoraqalpog’ davlat universiteti

Tayanch so’zlar: psixologiya, oila, ta’lim-tarbiya, nafosat, barkamol avlod, buyuk ajdodlar.

Ключевые слова: психология, эстетика, семья, воспитание, гармонично-развитое поколение, наши предки.

Key words: psychology, aesthetics, family, education, harmonically developed generation, our ancestors.

Oila nafosat, go’zallik, turmush va ta’lim-tarbiyaning boshlang’ich maktabi. Shuning uchun oilada ota-ona va boshqa a’zolarining yagona birligi bolaning estetik rivojlanishiga kuchli ta’sir etuvchi go’zallik tushunchasining asosini tashkil etadi. Oila turli estetik kechinmalarning asosi bo’lib, bu har bir insonning tabiatdan ta’sirlanishga, ko’ra bilishga, eshita olish qobiliyatiga imkoniyat beradi. Masalan, yilning to’rt faslini olsak, bundan bolalar tabiat go’zalligiga qarab tabiat hodisalariga qiziqadi, tabiatshunoslik bilimlarni o’zlashtirishga, balki, tabiatda o’zlari go’zallik yaratishga amal qiladilar. Hamma gap tarbiyachi qanday tajribani berayotganidan, uning o’zi bunday tajribaga qanchalik egaligidan iborat [4].

Ota-onaning, tarbiyachining bolaga ta’sir ko’rsata olishi, bolaning ota-ona va tarbiyachi gaplariga quloq solishi, bo’ysunishi bola qalbida estetik xususiyatning yanada yaqqol ko’zga tashlanishidan darak beradi. Buyuk pedagog Vasilii Aleksandrovich Suxomlinskiy: «Tarbiyalanuvchiga so’z bilan murojaat qilishdan avval uning so’zni tushunishi, qabul qilishiga erishish lozim, ana shunda bu so’zlar unga ta’sir qiladi. Bunday tarbiya go’zallik tarbiyasi, xuddi mana shu go’zallikdan foydalanish qalb fazilatini boyitadi, bola tuyg’usini noziklashtiradi, natijada u so’zni darrov quloqqa oladigan bo’lib qoladi» [5]-degan edilar.

Oilada har bir narsa go’zallikka intilish bilan mustahkam bog’langan bo’lib, bolalar estetik go’zallikni his etish, tushunish, qadrlashga, eng muhimi uni yaratishga o’rgatiladi [6]. Bola go’zallikni his etib va u bilan zavqlanib qalbida va xotirasida oila, Vatan ifodasi jamuljam bo’lgan obrazlar abadiy saqlanib qoladi. Estetika bu oliy insoniylik, har bir odamning olijanob tuyg’ularini, samimiy munosabatlarining joni va tani hisoblanadi. Oilada bolalarning estetik taassurotlarining to’planishi to’g’risida o’ylaymiz, ularning yuvinishi, kiyinishi, kitobga, musiqaqa, radio, televideniaga munosabatlarini kuzatamiz, demak estetika to’g’risidagi g’amxo’rlikning o’zi ana shundan boshlanadi. Vaziyatning estetikligiga tabiiy va inson qo’li bilan yaratilgan go’zallik orqali erishiladi. Bolalik yillarida qo’ldan boy berilgan narsaning o’rnini keyin yoki yig’itlik yillarida, yoshi bir joyga borib qolganda aslo to’ldirib bo’lmaydi. Bu bolaning ayniqsa estetik tarbiyasiga taalluqlidir. Oilada, bolalik yillarida sezgirlik, go’zallikni idrok etish shaxs rivojlanishining keyingi davrlariga nisbatan beqiyos darajada chuqur bo’ladi.

Estetika – bola ma’naviyatining, hayotining butun tarkibini, uning oila a’zolari, ko’cha-ko’y, mahalla, maktab jamoalari bilan o’zaro munosabatlarini belgilaydi. Estetika ehtiyoj ma’naviy go’zallikni barqaror qiladi, har qanday qabihlik, bema’nilikka nisbatan murosasizlik va nafratni yuzaga keltiradi. Bolaning ma’naviy dunyosiga har bir ta’sir uning yonginasida qandaydir boshqa ta’sir etish kuchlari turganligiga bog’liqdir [6].

Bolalik va o’smirlik yillarida inson o’zida insoniy go’zallikni his etishi, anglashi, go’zallikdan o’zidagi insoniylikdan zavqlanish tuyg’usini boshdan kechirishi juda muhimdir. Go’zallikdan-insoniylikka bu – tarbiya qonuniyati va axloqiy g’oyalar asosi. Tarbiyalanuvchilar go’zallik, olijanoblikni faqat tashqi ko’rinishning mukammalligidagina emas, balki inson aql-zakovatining

yaratuvchanligida, ayniqsa yuksak ahloqiy xatti-harakatlarida, g’oyalarida va o’z hayotlarida milliy istiqlool normalariga amal qilib kelayotgan kishilarning ichki dunyosida, Vatanimiz kelajagini yaratuvchi ota-ona va ustozlar tomonidan yaralgan ming-minglab qahramonliklarda ham uyg’unlashib ketgandir va mavjud deb tushunadilar. Ota-ona va tarbiyachilar oldida yosh avlodni avvalo barkamol inson, sog’lom kelajak kishisi bo’lishi vazifasi turadi. Shu tufayli estetik ideal ahloqiy ideal bilan uyg’unlashib go’zallik to’g’risidagi orzu markazida inson turadi. Bu vazifalarni hal qilish muqarrar ravishda bolalarda voqelikka estetik munosabatni tarbiyalashni taqozo qiladi. Bolalarning aqliy tarbiyasini o’rganilayotgan voqea hodisalarining go’zalligini ochib bermasdan turib, mehnat tarbiyasini, mehnat jarayonidagi go’zallikni bilmasdan turib, ahloqni tarkib toptirishni, xatti-harakatning go’zalligini ko’ra bilmasdan turib, jismoniy rivojlanishni inson gavdasining takomillashuvi to’g’risidagi tushunchalarsiz tasavvur qilib bo’lmaydi. Shu bilan birga hayotdan, faol ijodiy faoliyatdan va ideallarga erishish uchun kurashdan ajratib olingan estetik tarbiyani ham tasavvur qilib bo’lmaydi. Biz estetik tarbiyani hayot bilan mustahkam bog’liq ravishda amalga oshirar ekanmiz, bolalarga aqliy mehnat bilan jismoniy mehnatning, ahloqiy kamolot bilan jismoniy kamolotning go’zalligini ko’rsatib berar ekanmiz, aqliy tarbiya bilan ahloqiy tarbiyaning mehnat tarbiyasi bilan jismoniy tarbiyaning ancha samarali hal etilishiga yordam beramiz [2].

Bugungi zamon kishisi doimo go’zallikka intiladi, ularning go’zallik ideallari hayotdagi g’oyat xilma-xil hodisalar, munosabatlar va turli san’at asarlari ta’sirida qaror topadi. Shaxsning go’zallik bilan o’zaro munosabati estetik idealni qamrab oladi. Estetik hissiyot kishilar hayotida katta rol o’ynaydi. Go’zallikni ko’ra bilish, uni tushunish va yarata olish kishining ma’naviy hayotini boy, qiziqarli qiladi. Unga eng yuksak ma’naviy zavq olish imkonini beradi [6].

Biz har bir o’quvchi shaxsni har tomonlama kamol toptirishga intilamiz va shuning uchun har bir bolani estetik jihatdan rivojlantirishimiz lozim. Kishining jamiyatdagi xulq-atvori ko’p jihatdan uning go’zallik va xunukligini, olijanoblik va tubanlikni qanday tushunishi, his qilishi va ko’ngildan kechirishiga bog’liq bo’ladi. Demak, u chinakam go’zal estetik ideallarga, istiqlool bergan buyuk kelajagimiz ideallariga ega bo’lishi kerak. Shuning uchun oilada bolalarni san’atning xilma-xil turlarini angashga o’rgatib borish, yosh bolalarni san’at asarlari, san’at go’zalligidan bahra olib shular asosida kiyinishiga, quvnoq, sho’x gaplashishiga, mimika harakatlanishlariga katta e’tibor berib borilishi go’zallikka tarbiyalashning vositalari hisoblanadi.

Estetik tarbiya bolalarda tashabbuskorlik, ma’lum natijalarni oldindan ko’ra bilish, ularga intilish, orzu qila bilish kabi sifatlarni shakllantirish bilan uzviy bog’langandir. Bolalarni estetik tarbiyalashning o’zaro bog’lanib ketishi bizni o’rab turgan dunyoning xilma-xil turlari bilan bog’liq ekanini taqozo qiladi. Insoniyat jamiyatning olg’a harakat qilishiga go’zallik va halollikni tarbiyalashga, bolaning ma’naviy hayotini yo’lga solib turushga estetik go’zallikning uyg’unlashtirilishi orqali erishadi. Maktab bolalarni faqat san’atdagi, kishilarning xatti-harakatlaridagi, mehnat faoliyatidagi, mehnat

natijalaridagi go'zallikni ko'rish va undan zavqlanishga o'rgatib qo'ya qolmaydi, balki ularda bunday go'zallikni kundalik hayotda vujudga keltirishga intilishni va vujudga keltira olishni ham tarbiyalaydi [3].

Bolaning qalb sezgisini rivojlantirish, vijdonini qo'zg'atish, ruhini ko'tarishda birinchi o'rinda go'zallik tarbiyasi turadi. Bolaga oldin tabiat go'zalligini, so'ngra san'at go'zalligini his etishni o'rgatish oliy nafosat inson muomalasi va hayotining go'zalligini tushunishga yetaklaydi.

Bola kishilar, narsalar va tabiat bilan turli-tuman hayotiy munosabatlarda bo'lib, umuman ijtimoiy hayot hodisalariga va xususan, san'at asarlariga, hodisalariga duch kelar ekan, kattalarning yetakchi ta'siri ostida ularning estetik qarashlari o'sib boradi. Estetik tarbiya bolalar bilan san'at to'g'risida suhbatlar o'tkazish yoki ularning she'r va qo'shiqlarni yod olishi bilan boshlanadi va amalga oshiriladi, deb o'ylash noto'g'ri bo'lar edi, vaholanki, bunday tasavvur o'qituvchilar orasida uchraydi. Bola hayotida san'at bilan bir qatorda uy-ro'zg'or mehnati ham katta o'rin tutadi.

Adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. / «Халқ сўзи» 2016 й. 8-декабрь.
2. Abdimuratov P. Qaraqalpaq xalqınıń úrp-ádet, dástúrleri hám onıń jaslar tárbiyasındaǵı áhmiyeti. -N.: «Bilim» 1996, 96-b.
3. Asamatdinova J. Mektep oqıuchılarına puxıy-estetikalıq tárbiya berıu jollapı. -Nókis: 2013, 40-b.
4. Макаренко А.С. Книга для родителей. -М.: «Правда», 1985. -С.448.
5. Сухомлинский В.А. Тарбия хақида. -Тошкент: 1977. 217- 6.
6. Tuxtaxodjaeva M. Oila-davlat tayanchi. -Toshkent: 1988, 109-b.

Mazkur maqolada barkamol avlodni kamol toptirishda buyuk ajdodlarimiz merosiga sodiq bo'lish, inson qadrini, oila sha'nini muhofaza qilish va nafosat tarbiyasi masalalari haqida so'z yuritiladi.

РЕЗЮМЕ

Основным предметом статьи является обеспечение крепкости семьи, умение ценить человека, его достоинства и продление человеческого рода, а также воспитывать-оставаться преданными наставлениям наших предков и усовершенствовать развитае и счастливое поколение.

РЕЗЮМЕ

The main subject of the article is to provide the solidity of a family, to educate the ability to value a person, his merits and prolongation of human generation, being devoted to the ancestor's admonitions and to improve the level of the developed and happy generation.

SUMMARY

МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘЛИМДЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНАН ПАЙДАЛАНЫЎ

Р.Ш.Алеёва - педагогика илимлериниң кандидаты

Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: мактабгача таълим, тарбия, тарбиячи, ўйин, машғулот, ўқитиш, дидактика, технология, ривожлантириш, шахс.

Ключевые слова: дошкольное образование, воспитание, воспитательница, игра, занятия, обучение, дидактика, технология, развитие, личность.

Key words: preschool education, upbringing, educator, game, lessons, teaching, didactics, technology, development, person.

Мектепке шекемги тәлим - Өзбекстан Республикасындағы билимлендириў мәкемелериниң биринши буўыны. Ол балалардың саламат хәм хәр тәрәплеме раўажланған жеке адам сыпатында қәлиплесиўи ушын зәрүр тийкар салыўшысы, сондай-ақ мектеп тәлиминде таярлаўшы билимлендириў системасының бири болып табылады.

«Билимлендириў ҳақында»ғы Нызамның 11- статьисында: «мектепке шекемги тәлим баланы саламат хәм жетик, мектепке оқыўға таярланған тәризде қәлиплестириў мақсетин көзлейди. Бул тәлим алты-жети жасқа шекем шаңарақта, балалар бакшасында хәм мүлк формасынан қарамай, басқа билимлендириў мәкемелеринде алып барылады» деп айтылады [1:23].

Өзбекстан Республикасы Президенти Шавкат Мирзиёевтың 2016-жыл 29-декабрьде «2017-2021-жылларда мектепке шекемги билимлендириў системасын және де жетилистириўдиң ис-илажлары ҳақында»ғы қарары қабыл етилди. Усы қарар мектепке шекемги билимлендириў системасын түптен реформаластырыў, оны заман талаплары тийкарында қайта шөлкемлестириў хәм балаларды кәмил инсанлар етип тәрбиялаў ушын зәрүр шараятлар жаратыў имканиятын береді.

Усы себепли Президентимиздиң 2017-жыл 9-сентябрьде «Мектепке шекемги билимлендириў системасын түптен жетилистириў ис-илажлары ҳақында»ғы қарары қабыл етилгеннен кейин, усы тәлимди және де раўажландырыў хәм жетилистириў мақсетинде тийисли ўазыйпалар белгиленди.

Сонлықтан да, мектепке шекемги билимлендириў мәкемелериниң тәрбияшыларына қойылған ўазыйпалардың бири - балаларға заманағөй тәлим технологиялары, интерактив оқытыў методлары тийкарында билим бериў хәм оларды тәрбиялаў болып табылады.

Бүгинги күнде педагогикалық технологияның орайлық машқаласы баланы раўажландырыў арқалы тәлим-тәрбия мақсетине ерисиўди тәмийинлеўден ибарат.

Интерактив сөзи англис тилиндеги «interakt» сөзинен алынған болып, — «inter» - бул — «өз ара», — «akt» - «хәрекет етиў», яғный «өз ара хәрекет етиў» деген мәнисти билдиреди. Демек, интерактив оқытыў - бул ең дәслеп диалоглы оқытыў, педагог хәм оқыўшының, оқыўшы хәм оқыўшылар менен өз ара биргеликтеги хәрекеті тийкарында әмелге асырылады. Интерактив методлар өз ара хәрекеттеги активликти